

Innhold

Del I

Rettsøkonomi og samfunnsøkonomisk teori	19
1 Emne og problemstilling	21
1.1 Hva er rettsøkonomi?.....	21
1.2 Kort historikk	22
1.3 Problemstilling: Virkninger av jus	25
1.4 Problemstilling: Vurderinger av jus.....	32
1.5 Forklaringer av retten.....	38
1.5.1 Innledning og oversikt.....	38
1.5.2 Effektivitetshypotesen.....	38
1.5.3 Interessegruppeteorien	42
1.5.4 Rettsøkonomiens forklaringskraft.....	44
1.6 Den videre disposisjon.....	44
Referanser	47
2 Analyseverktøy og metoder	48
2.1 Behovet for analyseverktøy	48
2.2 Modellbruk i rettsøkonomien	51
2.3 Noen grunnleggende begreper	53
2.4 Behov, knappe ressurser og valg	54
2.5 Modelltyper	56
Referanser	59
3 Markedsteori	61
3.1 Etterspørsel, tilbud og marked	61
3.2 Rådigheter og avtaler	62
3.3 Betalingsvillighet og etterspørsel	64
3.4 Produksjon og tilbud	67
3.4.1 Produsentens kostnader	67
3.4.2 Produsentens inntekt	70
3.4.3 Produsentens tilbud ved gitte priser.....	71
3.4.4 Markedets tilbud.....	73
3.5 Modell for bestemmelse av likevektspris og omsatt kvantum i et fullkomment marked.....	74
3.5.1 Modell for et fullkomment marked.....	74

3.5.2	Tilbud på lang sikt	80
3.5.3	Overføring av ressurser under frikonkurranse	81
3.5.4	Prisene som informasjonssystem	83
3.6	Markedsøkonomi eller kvantumsrasjonering	84
3.7	Frikonkurranseforutsetningene og retten	86
3.7.1	Nærmere om rasjonalitetsforutsetningen	86
3.8	Monopol	90
3.9	Monopolistisk konkurranse	92
3.10	Kort og lang sikt	92
	Referanser	94
4	Velferdsteori	95
4.1	Effektiv ressursbruk og fordeling av goder	96
4.2	Hindringer for samfunnsøkonomisk effektivitet	100
4.2.1	Effektivitet, alternativkostnader og arbeidsledighet	100
4.2.2	Eksterne virkninger	101
4.2.3	Informasjonsproblemer	102
4.2.4	Stordriftsfordeler	103
4.2.5	Konkurransehindringer	103
4.2.6	Kollektive goder	103
4.3	Samfunnsøkonomisk effektivitet	104
4.4	Kriterier for hva som er best – kompensasjonskriterier	109
4.4.1	Pareto-kriteriet	109
4.4.2	Kaldor-Hicks-kriteriet	110
4.5	Nytte–kostnads-analyse	112
	Referanser	119
5	Valg under usikkerhet	120
5.1	Valg mellom usikre alternativ	120
5.2	Forsikring	122
5.3	Spillteori i rettsøkonomien	124
5.3.1	Fangens dilemma	124
5.3.2	Gjentatte spill	127
5.3.3	Anvendelsesområder for spillteori	127
5.3.4	Sosiale normer og spillteori	128
5.3.5	Oppsummering	129
	Referanser	130
6	Transaksjonskostnader og Coase-teoremet	131
6.1	Transaksjonskostnader	131
6.2	Transaksjonskostnader, partielle analyser og effektivitet	135
6.3	Lovgiver-, administrasjons- og domstolskostnader	136
6.4	Det positive Coase-teorem	136

6.5	Innvendinger mot Coase-teoremet – og tilsvar	140
6.5.1	Forhaling av forhandlinger.....	141
6.5.2	Trusler	141
6.5.3	Lang sikt	142
6.5.4	Invarians.....	143
6.5.5	Rettighetshavervirkningen.....	144
6.6	Det normative Coase-teoremet	144
6.6.1	Transaksjonskostnadenes betydning	144
6.6.2	Lovgivers informasjonskostnader	147
6.6.3	Forhandlingsproblemer, auksjoner og anbud	148
6.7	Transaksjonskostnader på ulike områder	149
6.7.1	Reduserte transaksjonskostnader ved private ordninger.	152
6.7.2	Transaksjonskostnader og eksterne virkninger	152
6.7.3	Transaksjonskostnader og kollektive goder	155
6.8	Bemerkninger om Coase-teoremene og transaksjonskostnader	156
6.8.1	Empiriske studier av relevans for Coase-teoremene	156
6.8.2	Coase-teoremet og handelsteori	157
6.8.3	Coase-teoremets plass i utviklingen av rettsøkonomien..	157
6.8.4	Betydningen av veldefinerte og beskyttede eierrettigheter	157
	Referanser	159

Del II

	Tingsrett og beslektede emner.....	161
7	Eierretter og deres virkninger	163
7.1	Innledning.....	163
7.2	Eierretter	164
7.3	Eiertyper	165
7.3.1	Eiertyper etter form for eksklusjon	166
7.3.2	Allmenningen og dens tragedie	167
7.3.2.1	<i>Konkurransen om grunnrenten</i>	167
7.3.2.2	<i>Virkninger av fri adgang</i>	168
7.3.2.3	<i>Allmenning med begrenset adgang</i>	170
7.3.2.4	<i>Ressurssløsing og effektivitet</i>	170
7.3.3	Fordeler og ulemper ved private eierretter	171
7.3.4	Eiertyper basert på private eierretter	174
7.3.5	Privat og offentlig eiendomsrett.....	175
7.3.6	Sameiet og dets tragedie	175
7.3.7	Foretakssameie	177
7.4	Sameie versus separat privat eie.....	177
7.5	Oppsplitting av eierretter – servitutter	180
	Referanser	182

8	Erverv av eierretter	183
8.1	Kjøp	183
8.2	Hevd	184
8.3	Tidsprioritet som grunnlag for originære erverv	186
8.3.1	Virkninger av tidsprioritet	187
8.3.2	Normative vurderinger	191
8.4	Når eksklusive eierretter ikke oppstår	192
	Referanser	193
9	Overføring av rådigheter ved regulering og ekspropriasjon	195
9.1	Reguleringer og deres kostnader	195
9.2	Offentlig regulering av åpne allmenninger.....	197
9.3	Arealplanlegging	201
9.4	Eksempler på reguleringer.....	202
9.4.1	Radiofrekvenser.....	202
9.4.2	Hellefisk.....	203
9.4.3	Elefanter i Afrika	204
9.4.4	Reker.....	204
9.4.5	Østers	204
9.4.6	Offentlige reguleringer av omsetning	205
9.4.7	Indianerreservater	205
9.5	Nærmere om ekspropriasjon.....	205
9.5.1	Begrunnelser for ekspropriasjon.....	206
9.5.2	Beregning av erstatningsbeløpet	207
9.6	Dispensasjon fra reguleringer	208
9.7	Michelman-effektivitet som kriterium for regulering og ekspropriasjon	210
9.7.1	Kostnader ved reguleringer.....	210
9.7.2	Michelman-kriteriet.....	212
	Referanser	215
10	Historisk utvikling	216
10.1	Generelt om rettsutviklingen	216
10.2	Effektivitetsteori for eierrettsutvikling.....	217
10.3	Overgang mellom eiertyper på grunn av skiftende omstendigheter	219
10.3.1	Mulige årsaker til overgang.....	219
10.3.2	Fra jordsameie til eksklusive eierretter.....	220
10.3.3	Fra åpen allmenning til lukket sameie	221
10.3.4	Eierretter og økonomisk vekst	222
10.4	Interessegruppeteorien.....	222
10.4.1	Offentlig etablering av eksklusive retter	223
	Referanser	223

11 Eierbeskyttelse og erstatningsansvar	225
11.1 Valg av rådighetsbeskyttelse.....	225
11.2 Transaksjonskostnader og effektivitet.....	226
Referanser	230
12 Immaterialrett	231
12.1 Ønsket produksjon av immaterielle goder	231
12.2 Realisering av ønsket produksjon	232
12.3 Særlig om patentrett	233
12.3.1 Markedsmodeller for utnyttelse av patent på et produkt.	233
12.3.2 Markedsmodeller for utnyttelse av patent for en produksjonsprosess.....	234
12.4 Normative konklusjoner.....	237
12.4.1 Insentiver til patenter og innovasjoner	237
12.4.2 Mer om patentkappløp	239
Referanser	239
Del III	
Erstatningsrett	241
13 Grunnleggende modell av skadeforvoldelse og ansvar.....	243
13.1 Forutsetninger	243
13.2 Sammenhengene i modellen	244
13.3 Målformulering: Samfunnsøkonomisk ønskelig aktsomhet	246
13.4 Analyse av grunnvilkårene for erstatning	246
13.4.1 Ikke erstatningsansvar.....	246
13.4.2 Objektivt ansvar	247
13.4.3 Culpaansvar	248
13.4.4 Valget mellom culpa og objektivt ansvar.....	256
13.4.5 Rettslig årsakssammenheng	257
13.4.6 Økonomisk tap.....	259
Referanser	262
14 Utvidelser av skade- og ansvarsmodellen	263
14.1 Informasjonskostnader	263
14.1.1 Aktivitetsnivået ikke observerbart	263
14.1.2 Feilvurderinger knyttet til aktsomhetskravet.....	267
14.2 Sakskostnader	268
14.3 Risikokostnader	269
14.4 Skadelidtes forhold	271
Referanser	280
15 Rettsøkonomi i erstatningsrettslig argumentasjon	281
Referanser	294

Del IV

Miljørett	295
16 Oversikt over norsk forurensningsrett	297
16.1 Rådighetsfordelingen	297
16.2 Rådighetsvernet	299
16.3 Adgangen til å omsette rådigheten.....	300
Referanser	301
17 Problem- og målanalyse.....	302
17.1 Forurensningsproblemet	302
17.2 Optimal mengde forurensning.....	304
17.2.1 Transaksjons- og administrasjonskostnader.....	306
17.2.2 Fakta og informasjonsbehov	307
17.2.3 Kort oversikt over virkemidler.....	308
17.3 Kan effektivitetskriteriet begrunnes?.....	309
Referanser	311
18 Virkemiddelanalyse	312
18.1 Lovgivning: Private løsninger, privatrett og miljøavgifter	312
18.1.1 Private løsninger.....	312
18.1.2 Privatrettslig forurensningskontroll	316
18.1.3 Miljøavgifter (og omsettelige utslippskvoter)	321
18.2 Forvaltning: Utslippstillatelser	322
18.3 Dømmende virksomhet:	
Erstatningsansvar ved forurensning og fredning	324
18.3.1 Forurensning.....	324
18.3.2 Fredning	327
18.4 Sammenligning av virkemidler	333
18.4.1 Effektivitetsvirkninger.....	333
18.4.2 Fordelingsvirkninger	334
18.4.3 Nytte–kostnads-analyser	336
18.5 Særlig om det privatrettslige forurensningsansvarets rolle.....	336
18.5.1 Erstatningsrettens begrensninger og betydningen av dem	336
18.5.2 Miljøerstatningsrettens oppgaver.....	341
18.5.3 Er det mulig å forbedre erstatningsansvarets virkemåte?	342
Referanser	345

Del V

Kontraktsrett	347
19 Hovedspørsmål og overordnet kontraktsrettsteori	349
19.1 Tre problemstillinger.....	349
19.2 Virkninger av kontraktsrettsregler	350
19.3 Hvilke kontraktsvilkår og kontraktsrettsregler bør vi ha?	351
19.4 Forklaring av rettsregler – økonomisk teori om kontraktsrett ...	353
19.5 Markedsanalyser uten kontraktsbrudd.....	355
19.6 Spillteoretisk analyse av «avtaler skal holdes».....	358
19.7 Teori om kontraktsrett	362
Referanser	364
20 Avtalevilkår i et marked.....	365
20.1 Primære og sekundære avtalevilkår	365
20.2 Avtaler om leveringsstedet.....	366
20.2.1 Spesialtilfelle: Alle aktører har samme transportkostnader	366
20.2.2 Transportkostnadene høyest for selger	367
20.2.3 Transportkostnadene høyest for kjøper	370
20.2.4 Forskjellige transportkostnader for kjøperne og selgerne innbyrdes.....	371
20.2.5 Noen eksempler på valg av leveringssted	372
20.2.6 Konflikter om plassering av transportplikten	373
20.3 Produktsikkerhet – skadebringende egenskaper.....	373
20.3.1 Lav betalingsvillighet for sikkerhet	374
20.3.2 Høy betalingsvillighet for sikkerhet.....	375
20.3.3 Forskjellig betalingsvillighet for sikkerhet hos kjøperne .	376
20.3.4 Produktsikkerhet i praksis	376
20.4 Rettsøkonomisk domsanalyse	376
20.4.1 Innledning	376
20.4.2 Markedsanalyse av fordelingsvirkninger.....	378
20.4.2.1 <i>Modell for fullkommen konkurranse</i>	378
20.4.2.2 <i>Monopol</i>	382
20.4.2.3 <i>Monopolistisk konkurranse</i>	383
20.4.2.4 <i>Den enkelte og markedet</i>	384
20.4.2.5 <i>Oppsummering</i>	384
20.4.3 Dommens mulige prejudikatvirkning ved forskjellige markedsforhold.....	385
20.4.4 Rettsspørsmål – noen refleksjoner	387
20.4.4.1 <i>Er kriteriet «urimelige kostnader» i § 29 annet ledd egnet?</i>	387
20.4.4.2 <i>Hva ville være et mer egnet kriterium enn § 29?</i>	389
Referanser	391

21	Erstatningsvernet ved kontraktsbrudd	392
21.1	Oppfyllelse, brudd og sanksjoner	392
21.1.1	Spillteoretisk analyse	393
21.1.2	Betinget normativ analyse.....	396
21.2	Innrettelse	396
21.2.1	Løftemottagers rasjonelle innrettelse.....	397
21.2.2	Betinget normativ analyse.....	402
21.3	Forklaring av kontraktsrett	404
21.4	Transaksjonskostnader og rasjonelle kontraktshull.....	404
21.4.1	Risikoallokering ex ante eller ex post.....	404
21.4.2	Partenes informasjonsbehov	405
21.4.3	Strategisk adferd og rasjonelle kontraktshull	406
	Referanser	408
22	Deklaratorisk kontraktsrett og annen utfylling	409
22.1	Majoritetssynspunktet.....	409
22.2	Tyngende bakgrunnsrett – Hadley-regelen.....	411
22.3	Teoretisk analyse av mangelsansvaret.....	414
22.3.1	Ansvarsplassering, risiko og mangelfull informasjon	414
22.3.2	Positiv analyse	416
22.3.3	Betinget normativ analyse.....	427
22.4	Anvendelse av mangelsanalysen på Videospillerdommen	429
22.4.1	Positiv analyse – rasjonalisering av dommen.....	429
22.4.2	Betinget normativ analyse.....	434
22.4.3	Er dommen forbrukervennlig?	436
22.4.4	Konklusjon	437
22.5	Mer om sanksjoner ved kontraktsbrudd.....	437
	Referanser	443
	Appendiks A til del V: Oppfyllelse og innrettelse	445
	22.5.1 Partenes adferd under alternative erstatningsregler.....	450
	Appendiks B til del V: Formell teori om valg av deklaratoriske utfyllingsregler	452
	Appendiks C til del V	459
	Del VI	
	Offentlig rett.....	481
23	Lovgivning, forvaltning og dømmende virksomhet	483
23.1	Lovgivning.....	483
23.1.1	Rettsreglene og frikonkurransens forutsetninger	484

23.1.2	Markedssvikt og styringssvikt.....	486
23.1.3	Virkemidler for å påvirke folks adferd.....	489
23.2	Forvaltningen	492
23.2.1	Forvaltningens oppgaver	492
23.2.2	Spesielle forvaltningsorganer	493
23.2.3	Kravet om konsekvensutredninger.....	494
23.2.4	Effektivitet i den offentlige sektor.....	494
23.2.4.1	<i>Tre perspektiver på effektivitet.....</i>	494
23.2.4.2	<i>Kilder til offentlig ineffektivitet</i>	496
23.3	Dømmende virksomhet	501
23.3.1	Reelle hensyn	501
	Referanser	505
24	Skatt.....	506
24.1	Skatte- og avgiftssystemets oppgaver.....	506
24.2	Effektivitetsvirkninger.....	508
24.2.1	Skattekiller og dødvectskostnader.....	508
24.2.2	Inntektsskattens virkning på arbeidstilbudet.....	510
24.2.3	Vridninger på grunn av ulike skattesatser	511
24.2.4	Betydningen av skattebasen	513
24.3	Fordelingsvirkninger.....	515
24.3.1	Byrdefordelingen av beskatningen	515
24.3.2	Proporsjonale, lineære, progressive og regressive skatter	516
24.3.3	Inflasjon og fordeling	519
24.4	Retningslinjer for utforming av skatte- og avgiftspolitikken.....	519
24.4.1	Optimal beskatning.....	519
24.4.2	Enkelte hovedspørsmål.....	520
24.4.3	Skattenes totale omfang.....	522
24.5	Virkninger av negative skatter (trygder mv.)	524
	Referanser	526
25	Sivilprosess	527
25.1	Innledning.....	527
25.2	Rettergangsskritt	528
25.2.1	Faktorer som påvirker partenes hovedvalg.....	528
25.2.2	Grunnleggende adferdsmodell for partene.....	529
25.2.3	Generaliseringer av grunnmodellen.....	532
25.2.4	Stevning eller forlik.....	535
25.2.4.1	<i>Modell for manglende inngåelse av forlik</i>	<i>536</i>
25.2.4.2	<i>Asymmetrisk informasjon som årsak</i> <i>til manglende forlik</i>	<i>540</i>
25.2.4.3	<i>Motiver for informasjonsutveksling.....</i>	<i>540</i>
25.2.4.4	<i>Forhold som stimulerer forlik.....</i>	<i>541</i>

	25.2.4.5	Årsaker til mangelfull informasjonsutveksling – strategisk adferd.....	542
	25.2.4.6	Andre grunner til manglende forlik.....	542
	25.2.4.7	Oppsummering om forlik	543
	25.2.5	Anke	544
	25.2.6	Voldgift.....	544
	25.2.7	Empiriske studier av partenes adferd.....	545
25.3		Sivilprosessens overordnede formål	546
	25.3.1	Krav og kostnader.....	547
	25.3.2	Private og samfunnsøkonomiske kostnader	549
	25.3.3	Tallfesting av sivilprosessens samfunnsøkonomiske betydning.....	551
	25.3.4	Køer ved domstolene.....	552
	25.3.5	Tiltak.....	552
		Referanser	555
26		Kriminalitet	556
26.1		Innledning.....	556
26.2		Forklaringer av lovbrudd.....	558
	26.2.1	Kriminalitetens omfang og utvikling.....	558
	26.2.2	Forbrytelse som rasjonell adferd	560
	26.2.3	Forbrytelse som formålsrasjonell adferd	560
	26.2.4	Forbrytelse som normbestemt adferd.....	562
	26.2.5	Forbrytelse som normavhengig rasjonell adferd	563
	26.2.6	Den rasjonelle adferds begrensninger.....	568
	26.2.6.1	Kognitive begrensninger	568
	26.2.6.2	Ustabile preferanser og ekspressive forbrytelser .	569
	26.2.6.3	Relevansen av forutsetningen om rasjonell adferd	570
	26.2.6.4	Motivasjon for forbrytelse.....	570
	26.2.6.5	Allmenn- og individualprevensjon	571
	26.2.6.6	Konstitusjonelle og ervervede egenskaper	573
	26.2.6.7	Forbrytelse som resultat av samfunnsforhold....	573
	26.2.6.8	Sammenfatning om teoriene	574
26.3		Tilbudsmodeller for kriminalitet	578
	26.3.1	Kriminalitet som rasjonell adferd under usikkerhet	579
	26.3.1.1	Forventet verdi av et enkelt lovbrudd	579
	26.3.1.2	Kriminalitetens årsaker og antall lovbrudd	581
	26.3.2	To tolkninger av modeller for normavhengig rasjonell adferd.....	584
26.4		Markedsmodeller for narkotikaomsetning	585
	26.4.1	Etterspørsel etter et narkotikum	586
	26.4.2	Tilbud av et narkotikum	586

26.4.3	Likevektsløsningen	587
26.4.4	Virkning av skjerpet straffetrussel for tilbud	588
26.4.4.1	<i>Virkning ved uelastisk etterspørsel</i>	588
26.4.4.2	<i>Virkning ved elastisk etterspørsel</i>	589
26.4.4.3	<i>Virkning av skjerpet straff for kjøp av et narkotikum</i>	590
26.4.4.4	<i>Sammenhenger utover modellen</i>	591
26.5	Empiriske undersøkelser	592
26.5.1	Målefeil som «årsak» til korrelasjon mellom straff og kriminalitet.....	593
26.5.2	Identifikasjon	594
26.5.3	Resultater av statistiske studier av kriminalitet	595
26.5.4	Andre empiriske resultater.....	599
26.6	Kriminalitetens kostnader og optimale mengde	600
26.6.1	Kriminalitetens kostnader.....	600
26.6.1.1	<i>Kriminalitetens alternativkostnader</i>	600
26.6.1.2	<i>«Overføringstap»</i>	603
26.6.1.3	<i>Empiriske anslag på kriminalitetens kostnader</i> ..	603
26.6.2	Optimal mengde kriminalitet.....	604
26.6.3	Bøter billigere enn fengsel.....	606
26.7	Skatte- og avgiftsunndragelse.....	607
	Referanser	613

Del VII

	Avslutning og perspektiver	615
27	Adferdsøkonomi	617
27.1	Rasjonalitetsforutsetningen	618
27.2	Adferdsøkonomiens kritikk av rasjonalitetsforutsetningen.....	621
27.2.1	Rettighetshavervirkningen.....	621
27.2.2	Rettferdighetsvurderinger.....	622
27.2.3	Innramming av betingelser for valg.....	622
27.2.4	Vurderinger av sannsynlighet.....	623
27.2.4.1	<i>Overvurdering av små sannsynligheter</i>	623
27.2.4.2	<i>Manglende evne til å vurdere sannsynligheter</i> ..	624
27.2.5	Risikoaversjon	625
27.2.6	Viljesvakhet.....	625
27.3	De to typer av hjerneaktivitet.....	625
27.4	Kritikk av adferdsøkonomien.....	628
27.5	Hvilken betydning har adferdsøkonomien for faget rettsøkonomi?.....	628
27.5.1	Adferden og retten.....	629

27.5.2 Forklaring av rettsregler.....	630
27.5.3 Virkninger av rettsregler.....	630
27.5.4 Ønskelige rettsregler	630
Referanser	632
28 Forholdet mellom jus og rettsøkonomi.....	634
Referanser	643
Forfatterregister.....	647
Emneregister.....	651